

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔԸ՝ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԶՈՐԶԱՐԱՆԱՑ ՄԷՋ^(*)

Մասնութեան գիշերը, Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ, մեր Տէրը՝ Յիսուս կը պատուիրէ իր աշակերտներուն իրեն հետ արթուն կենալ և աղօթք ընել՝ որպէսզի փորձութեան մէջ չմտնեն:

Մաղկազարդի օրուան ամէն տեսակի փառարանութիւններուն և օրհնութիւններուն՝ «Ովսաննա, որդևոյ Դաւթի», «Օրհնեալ է իսրայէլի թագաւորը, որ Տիրոջ անունով կու գայ», յաջորդած էր Գեթսեմանիի գիշերը, առանձնութիւնը, և... աղօթքը:

Նման պարագայ մը ևս ունեցած էր մեր Տէրը Բեթսամյի դայի մօտերը, ուր հացերու հրաշքը կատարելէն ետքը, ներկայ ժողովուրդը ըսած էր թէ «Ասիկա է ճշմարտապէս այն Մարգարէն որ աշխարհ պիտի գար»: «Եւ Յիսուս գիտնալով որ պիտի գան զինք յափշտակեն, որպէսզի զինք թագաւոր ընեն, նորէն առանձին լեռը գնաց աղօթք ընելու» (Յովհ. 2. 14-15, Մրկ. 2. 46, Մտթ. ԺԴ. 23):

Այս անգամ, սակայն, այլևս ժամը հասած էր որ Յիսուս այս բոլոր շարժարանքները կրելէ ետք յաւիտեանական և ճշմարիտ թագաւորը ըլլար աշխարհի:

Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ, մասնաւորաբար իր սիրելի երեք աշակերտներուն՝ Պետրոսի, Յակոբոսի և Յովհաննէսի կը պատուիրէ արթուն կենալ և աղօթք ընել:

Յիսուս յաճախ աղօթք կ'ընէր: Այսպէս՝ մկրտութեան ատեն (Ղկս. Գ. 2), անապատ տեղեր, ուր կ'երթար առանձին՝

(*) Հանոյքով կը հրատարակենք Հոգչ. Տ. Վաչէ Ծ. Վրդ.ի սոյն շահեկան յօդուածը, որ խօսուած է իրր քարոզ՝ Մարտիրոյ Ս. Թաղէոս եկեղեցիին մէջ, անցեալ Ապրիլի 3ին, տաւարման խորհրդաւոր գիշերին: Յօդուածը լոյս պիտի տեսնէ նաև առանձին գրքոյկով:

աղօթք ընելու (Մրկ. Ա. 35), Թարս լեռը (Ղկս. Թ. 29), Տէրունական աղօթքը սորվեցուցած ատեն (Ղկս. Ա. 1), Պետրոսի համար (Ղկս. ԻԳ. 32), վերջին ընթրիքի յուզումնալից բազէներուն (Յովհ. Ժէ. 1-26)^(*) և խաչին վրայ (Ղկս. ԻԳ. 34) ու հոգին աւանդած պահուն (Ղկս. ԻԳ. 46):

Քրիստոս իր աշակերտներու խնդրանքին վրայ սորվեցուցած էր Տէրունական Աղօթքը (Ղկս. ԺԱ. 1-4):

Արդարև, Տէրունական Աղօթքը պիտի մնայ բոլոր աղօթքներուն մէջ ամենէն սեղմն ու համապարփակը որ երբեք զբոսած ըլլայ: Այն օ՛յնքան պարզ է բոլորին և նոյն ատեն այնքան խորիմաստ՝ որ կրնանք ըսել թէ դարերու հանճարներն անգամ չեն կրցած խորաշփել զայն:

Ահաւասիկ այս աղօթքն է զոր սորվեցուցած էր Յիսուս իր աշակերտներուն: Նոյն ատեն իր ժամն ալ հասած ըլլալով՝ անոր բովանդակութիւնը պիտի կատարէր բառացիօրէն, իր շարժարանքներուն և խաչելութեան ընթացքին:

Հայր մեր որ յերկինս ես

Յիսուս իր առաքելութեան երեք տարիներու շրջանին, իր քարոզներով և առականրով խօսած էր և սորվեցուցած՝ մեր երկնաւոր Հօր մասին, թէ Աստուած այնչափ սիրած էր աշխարհը — մարդ-

(*) Այս երկու Տէրունական աղօթքները՝ շայր Մերօր և Յովհաննու Աւետարանի մէջ յիշատակուած Քրիստոսի աղօթքը (ԺԿ. 1-26) եթէ բաղդասելու ըլլանք՝ պիտի նշմարենք որ առաջինը գրեթէ կրկնուած է երկրորդին մէջ, սակայն շատ աւելի ընդլայնուած ձևով: Նոյն սգիով, նոյնատեսակ գաղափարներով, և մինչև անգամ նոյն բառերու գործածութեամբ: Կ'արժէ ուրիշ առթիւ ուսումնասիրութեան նիւթ դարձնել զայն:

կուսիքներ — որ նոյնիսկ իր Միածին Որդին տուած էր՝ զայն փրկելու համար մեղքէն ու շարիքէն (Յովհ. Գ. 16):

Աստուած անհուն սէր է (Ա. Յովհ. Գ. 8): Եւ ամէն հաւատացեալ այս հայրական սիրոյն կ'ապուինի, մանաւանդ նեղութեան և տաղնապննչու ընթացքին, ինչպէս մեր Տէրը յաճախ կ'աղօթէր և կը խօսէր իր Հօրը հետ: Իսկ Գեթսեմանիի մէջ ծուկնկի գալով զԱյն կը կոչէ Աբբա, Հայր (Մրկ. ԺԴ. 36): (Աբբա Արամբէն բառ մըն է, որ կը նշանակէ հայր: Ծիշգ Թրանսերէն papa բառին համազօր է: Եւ մեզի ցոյց կու տայ թէ Յիսուս որքան կապուած է իր Հօրը հետ) Արդէն Քրիստոս աշխարհ կկած էր ճիշդ ասոր համար, ցոյց տալու և սորվեցնելու մարդոց այս ճշմարիտ և յաւիտենական սիրոյ մասին: Մեր երկնաւոր Հայրը կը սիրէ մեզ հարգատ հօր մը նման: Ան կը հոգոյ մեր պէտքերը, նախ քան մեր խնդրելը իրմէ (Մատթ. 2. 33, Ղկս. ԺԲ. 31): «Անառակ Որդի»ի առակով ալ կը սորվեցնէ մեզի, թէ Ան չ'ուզեր որ մեղաւոր անհատը կորսուի այս աշխարհի մէջ, այլ կ'ուզէ որ անկեղծ զգլնամով վերադառնայ իր հօրենական տունը (Ղկս. ԺԵ. 11-32, Մատթ. ԺԸ. 14): Մեր երկնաւոր Հայրը անյիշաւար է, բազմազուլ և երկայնամիտ:

Յիսուս ապացուցանելու համար մեր երկնաւոր Հօր բարութիւնը, հարց կու տայ իր ունկնդիրներուն. «Դուք որ չար էք, և աղէկ ընծաներ տալ գիտէք ձեր զաւակներուն, որչա՞փ աւելի ձեր Հայրը, որ երկինքն է, բարի բաներ պիտի տայ անոնց՝ որ իրմէ կը խնդրեն» (Մատթ. Է. 11, Ղկս. ԺԱ. 13):

Քրիստոնէութեան մէջ յատկանշական է Աստուծոյ Հայր կոչումը: Մինչև Քրիստոս, Հին Ուխտի մէջ, Աստուած տիեզերքի ստեղծիչն ու տէրն էր: Կար անշուշտ հոն ալ, որոշ չափով, ակնարկութիւնը Աստուծոյ հայրական զգացումին, զոր ունէր իսրայէլի ժողովուրդին հանդէպ, որովհետև այդ ցեղէն պիտի գար Քրիստոս՝ Աստուծոյ Որդին և աշխարհի Փրկիչը: Ասոր համար Աստուած շնորհք մը ըրած էր հրեայ ժողովուրդին: Քրիստոս

աշխարհ կկած էր, որպէսզի Աստուծոյ մօտեցնէ և երկնաւոր զաւակներ դարձնէ մարդերը, եթէ անոնք հաւատան, անշուշտ, իր՝ Աստուծոյ Որդին ըլլալուն և Ասոր քաւարար խաչելութեան և մանաւանդ հրաշափառ սուրբ յարութեան յաւիտենական վարդապետութեան:

Հասած էր ժամը որ մեր Տէրը հաշտեցնէր մեզ Հօր Աստուծոյ հետ, ինչպէս կը կարգանք. «... մէջնեղի բաժնող պատը, այսինքն թշնամութիւնը, իր մարմնովը քակեց» (Եփես. Բ. 14, Կողոս. Ա. 21, Բ. Կորնթ. Ե. 18-19):

Աղամական մեղքով Աստուծոյ և մարդոց միջև գոյացած թշնամութեան պատը քանդուած էր: Քրիստոս իր խաչելութեամբ ջախջախած էր Սատանայի զլուխը, հաշտութիւն հռչակելով աշխարհի բոլոր մարդոց համար հաւատարմպէս:

Սուրբ եղիցի տնուն քո

Մեր երկնաւոր Հայրը սուրբ է: Աստուածաշունչը մեզի կը սորվեցնէ թէ Քրիստոս յաճախ խօսած է Աստուծոյ սրբութեան մասին: Եւ քանի որ այդ երկնաւոր սուրբ Հօր զաւակները եղած էինք Քրիստոսով, մենք ալ պէտք է որ սուրբ ըլլայինք, որովհետև «հարազատ զաւակը իր հօրը նմանութիւնը կը բերէ». կատարեալ ըլլայինք. որովհետև մեր երկնաւոր Հայրը կատարեալ է, կատարեալ ըլլայինք՝ մեր կեանքով և գործերով, որպէսզի այդ կերպով փառաւորէինք զԱստուած և նոյն ատեն ուրիշներ մեր բարի գործերը տեսնելով՝ փառաւորէին մեր երկնաւոր Հայրը (Մատթ. Ե. 16):

Քրիստոսի միջոցաւ ճանչնալէ ետքը Աստուծոյ սրբութիւնը, մեզի կը մնայ զԱյն փառարանել երկինքի սերովբէներու նման՝ ըսելով. «Սուրբ, սուրբ, սուրբ է զօրաց Տէրը. բոլոր երկիր Անոր փառքով լեցուն է» (Եսայի, 2. 3): Քրիստոս իր առաքելութեան շրջանին փառաւորած էր իր երկնաւոր Հայրը. «Ես Գեղ երկրի իր փառաւորեցի. այն գործը, զոր ինծի վրայ փառաւորեցի» (Յովհ. ԺԷ. 4): սուր ընելու՝ կատարեցի» (Յովհ. ԺԷ. 4): վերջին ընթրիքի ընթացքին, Քրիստոս կ'աղաչէր իր Սուրբ Հօրմէն, որ

սրբէր և պահէր իր աշակերտները (Յովհ. Ժէ. 11): «Սրբէ զանոնք Քու ճշմարտութեամբ, Քու խօսքդ ճշմարտութիւն է» (Յովհ. Ժէ. 17):

Հասած էր ժամը, ուր Քրիստոս իր խաչովը սրբէր մեզ՝ բոլոր իրեն հաւատացողները. «Եւ անոնց համար ես իմ անձս կը սրբեմ, որպէսզի իրենք ալ ճշմարտութեամբ սրբացած ըլլան» (Յովհ. Ժէ. 19): Քրիստոս մեզ նորէն կը ծնէր իր խաչելութեամբն ու Յարութեամբը (Յովհ. Ա. 13, Ա. Պետ. Ա. 3):

Եկեցե՛ք արեւոյտը ինչ քոն (*)

Աստուծոյ այս թագաւորութեան ամէն հաւատացեալ ինքզինք անգամ պէտք է նկատէ, ինչպէս մեր Տէրն ալ իր առաքելութեան սկիզբը յայտարարած էր, թէ «Երկնքի թագաւորութիւնը մօտեցած է» (Մատթ. Գ. 17, Մրկ. Ա. 15): Նոյնպէս պատուիրած էր իր առաքելներուն, որ իրենց քարոզութեան մէջ յայտարարեն այդ թագաւորութեան մերձեցումը (Մատթ. Ժ. 7, Ղկոս. Ժ. 9):

Ի՞նչ է Աստուծոյ թագաւորութիւնը, պիտի հարցուի անշուշտ:

Ադամական մեղքով՝ մարդկութիւնը կորսնցուցած էր Աստուծոյ այս թագաւորութիւնը, և դարեր շարունակ ցանկացած էր անոր վերահաստատումը: Տէրը իսրայէլի ժողովուրդը եզրիպտոսէն՝ գնորութեան երկրէն ազատագրելէ ետք, Մովսէսի ձեռքով այս թագաւորութեան նախատիպարը հաստատած էր անոնց մէջ, որուն թագաւորը ինք էր, և իր ներկայացուցիչները երկրի վրայ կ'ըլլային իրմէ ընտրուած մարդիկ: Մովսէսով սկիզբ առած այդ ընտրեալները շարունակուեցան Յեսուով և Դաւաւորներով, տեւելով մինչև Սամուէլ մարգարէն: Սակայն, Սամուէլի որդիներուն դատաւորութեան շրջանին, Հրեայ ժողովուրդն ալ ուրիշ ազգերու նման ուղեց թագաւոր մը ունենալ, որով վերջ գտնէր կրօնական գրու-

թեամբ հաստատուած վարչաձևը: Ասով նոյն ատեն Աստուծոյ թագաւորութիւնն էր որ կը մերժուէր (Ա. Թագ. Ը. 7): «Տէրը ըսաւ Սամուէլի. 'Անոնք քեզ չեն մերժեր, այլ զիս կը մերժեն, որպէսզի անոնց վրայ չթագաւորեմ'»: »

Այս կրօնական թագաւորութեան շնորհիւ էր որ Աստուծոյ ընտրեալ Մովսէս մարգարէն հրաշքներով ազատագրած էր Հրեայ ժողովուրդը եզրիպտական գերութիւնէն: Քառասուն տարիներ անպատիւ մէջ կերակրած էր զայն մանանայով և լսրամարդիներով. հրաշքով ժայռէն ջուր բխեցուցած էր, որպէսզի խմեն և նոյն ատեն ալ Աստուծոյ վրայ հաւատք ունենան: Մէկ խօսքով, իսրայէլի ժողովուրդը Աստուծոյ թագաւորութեան սուրբ ազդն էր (Ելք, ԺԺ. 6), և իբրև այդ թագաւորութեան ժողովուրդը՝ զբաւեց Աւետեաց երկիրը, ուր և հաստատուեցաւ: Սակայն եթէ աշխարհիկ թագաւոր մը ունենար, շատ ծանր պարտաւորութեանց տակ պիտի իյնար, թագաւորը ժողովուրդին հոգերը պիտի զբաւէր, ծանր տուրքեր պիտի դնէր, ժողովուրդին կտրիճ երիտասարդները իր բանակին պիտի զինուորագրէր և իր հպատակներուն գանձերը իր պալատը պիտի հաւաքէր, ու վերջապէս բոլոր ժողովուրդը թագաւորին ծառայ պիտի ըլլար:

Այս բոլորը Աստուծոյ մարդը, Սամուէլ մարգարէն, բացատրելով՝ զգուշացուցած էր զանոնք: Բայց ապարդիւն եղած էին իր յորդորները: Ժողովուրդը մարգարէին մտիկ ընել չուզելով՝ ըսաւ. «Ոչ, անպատճառ մեր վրայ թագաւոր մը ըլլայ» (Ա. Թագ. Ը. 19):

Այսպէս, աշխարհիկ իմաստով թագաւորութիւնը հաստատուեցաւ յանձին Սաւուղի, և ապա փոխանցուեցաւ Դաւիթ թագաւորին, որուն հարստութեան իշխանութիւնը (dynastie) տեւեց մինչև Բաբելոնի գերութիւնը (586 Ն. Ք.): Անկէ յետոյ միշտ երազուեցաւ նոր թագաւոր մը, որ Աստուծոյ կողմէ պիտի զրկուէր. այդ իսկալ թագաւորը կամ Մեսիան՝ որ նիւթ պիտի հայթայթէր մարգարէներուն ու Սաղմոսերգուի ներշնչումներուն և նախաստեղծութեան (Եսայի, Երեմիա, Եզեկիէլ,

(*) Տե՛ս նաև մեր «Քրիստոս՝ մեր Ս. Պատրարգը» հրատարակութիւնը (էջ 72-77):

Դանիէլ, Ովսէ, Միքիա, Չաքարիա, Մազաքիա և այլն)։

Վերջապէս այդ խոստացեալ թագաւորութիւնը իրականացաւ յանձին Յիսուսի Քրիստոսի։

Ուրեմն Քրիստոս հաստատած էր այդ հոգեւոր թագաւորութիւնը, «եւրկնքի արքայութիւն» անուան տակ, որ աշխարհիկ իշխանութեանց ճիշդ հակապակերն էր, ինչպէս յաճախ Քրիստոս յիշեցուցած էր իր հետևորդներուն՝ ըսելով. «Ազգաց թագաւորները, որոնք կը տիրեն ժողովուրդներուն՝ բարերար կը կոչուին։ Բայց դուք այնպէս պիտի չըլլաք, բայց ան որ ձեր մէջ մեծ է, պզտիկին պէս թող ըլլայ, և առաջնորդը՝ սպասուորի պէս» (Ղկս. ԻԲ. 25-26)։ Ուրիշ առթիւ ըսած էր. «Եթէ մէկը կ'ուզէ առաջին ըլլալ, ամէնուն յետինը պիտի ըլլայ և ամէնուն սպասուորը» (Մրկ. Թ. 34, Մտթ. Ի. 26)։

Եւ այս թագաւորութեան ժառանգորդները, այս աշխարհի մէջ, չարչարանքի, դառնութեան բաժակէն պէտք է խմէին, որպէսզի արժանի ըլլային անոր։ «Կրնա՞ք խմել այն բաժակը՝ զոր ես կը խմեմ» (Մրկ. Ժ. 38)։ Այսպէս պատասխանած էր մեր Տէրը Չերեքեան եղբայրներուն, երբ անոնք փափաքած էին այդ թագաւորութեան աջ և ձախ կողմերը նստիլ։

Եւ այս թագաւորութեան սրգիները հալածանք պիտի կրեն այս աշխարհի մէջ (Մտթ. ԺԶ. 24, Յովհ. ԺԶ. 2-3, Բ. Տիմ. Գ. 12 և այլն)։

Վերջապէս, երեք տարիներ այս թագաւորութեան մասին խօսելէ և քարոզելէ ետք, Քրիստոս հաստատեց զայն Վերջին Ընթրիքին մէջ, իր պատարագուելէն առաջ, ըսելով. «Ես ալ ձեզի թագաւորութիւն մը ուխտ կ'ընեմ, ինչպէս իմ Հայրս ինձի թագաւորութիւն մը ուխտ ըրաւ. որպէսզի դուք իմ սեղանէս ուտէք ու խմէք իմ թագաւորութեանս մէջ, և մթառներու վրայ նստիք՝ իտրայէլի տասներկու ցեղերը գտաելու (Ղկս. ԻԲ. 29-30)։

Դաւիթ թագաւոր օժտւած էր ողջակէզի զոհի սեղանին առջև, ձեռամբ Սամուէլ մարգարէին (Ա. Թագ. ԺԶ. 1-13)։

Թ Ա Ր Գ Մ Ա Ն Չ Ա Ց

Յորժամ հեծծես, յայնժամ կեցցես

Աստուածաշնչական այս պատգամը մէկն է այն ճշմարտութիւններէն որ իրապէս ու լուսապէս կը պատշաճի Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անձին ու կատարած աշխատանքին։

Հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ Գ. և Ե. դարերը առանձին գաղաթններ կը ներկայանան մեզի։ Այս ժամանակամիջոցը որքան յղի է արհաւիրքներով, այնքան և աւելի լեցուն՝ պատմական ու ճակատագրական փոփոխութիւններով։

301 թուին, շնորհիւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի աքնաջան աշխատանքին, կարելի եղաւ Քրիստոսնէութիւնը հասցնել մինչև հայկական արքունիք։ Ու պալատական աւագանին, Տրդատ թագաւորի գլխաւորութեամբ, մկրտուեցաւ Քրիստոսնեայ ու քրիստոնէութիւնը դարձաւ Հայաստանի պետական կրօնը ու Հայաստան դարձաւ առաջին քրիստոնեայ պետութիւնը։

Այդ թուականէն ետք սկսաւ հե ի հե վազբը քրիստոնէութիւնը տարածելու Հայաստանի մէջ։ Հայաստանի որոշ շրջաններ, գլխաւորաբար Գողթան գաւառի մէջ, քրիստոնէութիւնը ինքզինք գտաւ դժուարութեան առջև։ Սակայն, ընդհանուր առմամբ, քրիստոնէութիւնը եկաւ լուսաւորելու Հայաստանը։

Գ. դարու սկիզբը քաղաքական վերիվայրումներու և արհաւիրքներու շրջանն էր Հայաստանի համար։ Արքունիքը որքան հաւատքի՝ այնքան ալ քաղաքական

Իսկ Քրիստոս իր ուխտած թագաւորութիւնը հաստատելու համար իր Անձը իբրև թագաւոր փրկագին պիտի տար այս աշխարհի իշխանին՝ որ մեղքով զբաւած էր մարդկութիւնը (Յովհ. ԺԳ. 30)։

ՎԱԶԷ Ծ. ՎՐԳ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
(Մնացեալը յաջորդիւ)